

ASÁRNA

A MAGYAR HIRLAP MELLÉKLE

Királylátogatások Budapesten

Irtá: SUPKA GEZA

A nyolcvanas években egyszeriben nagyon divatba jött Budapest a fejedelmi uraknál, persze főként inkább a balkáni és a keleti potentátoknál. Aminek többféle oka vala. Az egyik oka az volt, hogy *Thaisz* Elek, rendőrfőkapitány ugyan 1885-ben már bevonult a máriabesnyői kapucinusok zárdájába — vezekelni, de maga a *Thaisz* éra még távolról sem likvidálódott, legalább is Pest éjjeli élete dolgában nem. A magyar fővárosra a külföldön külön *slogan*-t alkottak: „*Budapest bei Nacht*“ olyan márkát jelentett az élveteg külföldi számára, mint még évtizedek multán is a „*Budapester Verlag*“-os könyvjelzések mindenfajta kostonéria számára.

Volt aztán egy közvetlenebb oka is a hirtelen fejedelmi idegenjárásnak: az 1885-iki országos kiállítás, amely a tőlünk keletre eső államok számára iskolapéldául szolgálhatott, hogy a nagy nemzetközi kiállítások korában a kisebb országok is sikerrel rendezhetnek egy-egy zártabb körű felvonulást a maguk haladásának és versenyképességének bizonyítására.

Az első uralkodó, aki a nyolcvanas évek királyjárását nálunk megnyitotta, *Obrenovics Milán* szerb király volt. Őt persze rokonai és baráti kapcsolatok is fűzték a magyar fővároshoz. Hiszen nagynénje, — *Obrenovics Mihály* fejedelemnek, s a trónon Milán elődjének, felesége —, magyar nő: *Hunyady Julia* grófnő volt. A magyar arisztokraták között egész sor jóbarátja volt. Első sorban *Zichy Jenő* gróf. Milán tehát nyomban, mihelyt a budapesti kiállítás terve felmerült, elrendelte, hogy azon Szerbia is részt vegyen: ez volt az egyetlen, Magyarországgal szomszédos állam, amely a kiállításon képviselve volt. 1885. június 30-án aztán saját személyében is eljött a kiállítást megtekinteni s hatalmas összegekért vásárolt be. Híres porcellángyűjtő volt s így csak a Fischer-féle porcellánkiállításon 1100 forint ára majolika-tárgyat vett meg. Prücklernél pedig hetedhétországra szóló pezsgőzést vitt végbe magyar barátai társaságában.

Hát ezt aztán a konkurrens uralkodó, *Battenberg Sándor* bolgár fejedelem, akivel Szerbia még ugyanezen év végén háborúba keveredett, nem hagyhatta annyiban. Augusztus 11-én ő is felkereste a kiállítást, ahol két dolog imponált neki legjobban.

Az egyik volt *Testory* szivarvágó-gépezete, a másik pedig a *Zellerin* Mátyás-féle fürdő- és W. C.-berendezések. 700 forintért nyomban meg is rendelt ilyen egészségügyi berendezést a szófiai konak számára.

Milán király azonban élt a gyanuperrel, hogy Sándor fejedelem a magyar fővárosban egyébfajta tárgyalásokat is folytatott. Ezért nyomban félbeszakította tátrai nyaralását és Sándor fejedelem után öt nappal már újra a magyar fővárosban termett, hogy barátai révén kitudakolja a bolgár kolléga terveit.

Edward herceg a filosban

A kiállítás ürügyét azonban *Edward* walesi herceg is felhasználta. Anélkül, hogy szigorú mamája gyanuját különösebben felkeltene, eljött, hogy újra jót mulasson Pesten, ahol tizenkét évvel ezelőtt olyan felségesen érezte magát. Október volt ugyan már s így a kiállítás a végét járta, de a „Kék macska“, meg a többi mulatóhely — pl. a Vígszínház helyén működött *Luft Rézi*-féle műintézet, amelyet még *Thaisz* főkapitány úr is megtisztelt legmagasabb táncával — már feltárta őszi kapuit s a *Stefánia* úton ott kocsikázott már a még mindig kíváncsú *Thaisz* Elekné, született *Reich Fáni*. Szóval, a walesi herceg újra pokoli módon élvezte — huszonkétévi házasság és egy csomó kínos pör után — szalmaözvegyi szabadságát.

Sándor bolgár fejedelem tudvalevőleg nem sokáig gyönyörködhetett a pesti kiállításon beszerzett, kitűnő egészségügyi berendezésekben. Pontosan egy év multán az orosz cár által felbérelt tisztek éjjel meglepték s nagyhirtelen lemondásra kényszerítették. Hosszas huzavona kezdődött az új fejedelem személye körül, míg végre *III. Napoleon* ajánlatára a bolgár kiküldöttek *Kóburg Ferdinánd* magyar huszárhadnagy személyében egyeztek meg. Persze az új fejedelemnek ezúttal is Károly román király példáját kellett követnie: titokban kellett bírodalmába utaznia, nehogy a diplomácia időnek előtte beleavatkozzék a dologba. Így történt, hogy *Kóburg Ferdinánd* 1887 aug. 10-én nagy titokban utazott keresztül — adjuvánsa, *Dobner* százados kíséretében — Budapestre. Az egyetlen vészjel az volt, hogy a hivatalos lap egy nappal előbb közölte, hogy *Ferencz József* *Kóburg Ferdinánd* m. kir. honvédszázadosot, valamint *Dobner* százados tiszti állásuktól felmentette. Ferdinánd déli egy órákor érkezett Budapestre, ahol a pályaudvaron ekkor már nagy tömeg gyűlt egybe. A leendő bolgár fejedelem azonban nem hagyta el szalóncosiját, csak *Zichy Jenő* gróftól fogadta, aki aztán vele együtt utazott egészen

Szegedig. Hiába, akkoriban még nem a Neyszki-proszpekten, hanem a Hatvani utcai Nemzeti Kaszinóban csinálták a balkáni politikát!

Egy nehéz vendég

A nyolcvanas évek utolsó Pest-járó fejedelme *Naszr-Eddin* sah-in-sah, a Nap és a Hold testvére, a királyok királya, szóval a perzsák ura volt. Igazában már az 1837-i bécsi kiállításkor várták Pestre, de az akkor kiütött kolera miatt öfelsége futva hagyta el Európát s így nem jutott ideje a pesti kiruccanásra. Most azonban, 1889 augusztus 26-án csakugyan befutott. Öfelségének — ezt be kell vallanunk — meglehetősen furcsa híre volt már régebbi európai utazásából.

Kiderült, hogy ifjúságát szörnyű szenvedések közepette töltötte, mert apja, aki félt attól, hogy fia egy szép napon ezüstszinórral fojtatja meg, elküldte őt valami istenhátamögötti garnizóba „kormányzó“-nak, igazában azonban börtönörököt adott mellette, akik fővesztés terhe alatt tartoztak ügyelni, nehogy a trónörökös bármilyen gyanús dologba keveredjen s ezenfelül olyan szűken tartotta a fiát pénz dolgában is, hogy a „kormányzó úr“ a szó szoros értelmében éhezett néhanapján. Amikor aztán apja halála után hatalomra került *Naszr-Eddin*, egyszeriben kivert rajta minden eddigi keserűsége. Kiderült, hogy pontos jegyzeteket készített elnyomatása éve alatt mindenkiről, aki csak pribékje volt s most az volt az első parancsa, hogy mindezeknek az uraknak tolják ki a szemét. A kitolt szemeket aztán kosárban vitték elébe, ő felborította a kosarat s úgy futballozott kínzóinak szemgolyóisaival.

Amikor első európai útjára elindult, körülbelül ilyen mindenhatósági álmokban élt és szó szerint vette azt, hogy ő a „királyok királya“, aki voltaképpen csak inspicálni megy Európába, vajjon hogy s mint végzik munkájukat a „néki alárendelt“ európai fejedelmek. Így például mingyárt első stációján, Szentpétervárról egyhetyi ottartózkodás után nagy meglepedését fejezte ki a minden oroszok autokratájával szemben:

— Örömmel figyeltem meg — mondta nagykegyesen a cárnak —, minő jól kormányozod ezt a nagy országot. Meg vagyok veled elégedve. Csak folytasd így továbbra is a kormánykodásodat s akkor továbbra is meg leszek veled elégedve...

A cárban volt annyi humorérzék, hogy egyszerűen jót mosolygjon kollégájának ezen a váratlan dicséretén. Viszont a cárné annál jobban fel volt dűlva, amikor már Moszkvából híre jött, hogy ő perzsa felsége egész szakajtóra való háremhölgyet hozott magával s az a szándéka, hogy ezeket az orosz udvar női tagjaival összeismerteti. Nagy diplomáciai tárgyalások indultak meg a perzsa sah főudvarmesterével, akinek megmagyarázták, hogy a hárem ügye rendkívül sok komplikációra adna majd az európai udvaroknál alkalmat, jobb lesz, ha otthagyja a hölgyeket Moszkvában. A sah aztán végül nagydühösen úgy intézkedett, hogy a fene egye ezeket a gyaurokat, inkább visszaküldi az egész háremet Teheránba. *Naszr-Eddin* viszont aztán úgy fizette vissza a kölcsönt a cárnénak, hogy amikor Szentpéterváron megtörtént végre a nagy találkozás, a sah a cárral igen barátságosan lekezelt, viszont a cárné felé csak megrándította a fél vállát s nyomban elfordult tőle.

Berlinbe érkezve aztán már komolyabb bajok jelentkeztek. Az öreg *Vilmos* császár mindent elkövetett, hogy perzsa kollégája minél jobban érezze magát. (Amire meg is volt minden oka: azt remélte ugyanis, hogy öfelsége *Kruppéknál* rendeli meg majd az egész perzsa hadsereg ágyúszükségletét. *Naszr-Eddin* meg is rendelt vagy féltucatot belőle, amiből a sahlátogatásra költött óriási összegeknek alig egy-két percentje jött bel!) A sah tiszteletére ugyanis újra kárpitoztatták az egész *Altes Schloss*-t, annak falait és bútorait, s drága keleti szőnyegekkel iparkodtak a rideg berlini építkezést minél keletesebbé formálni. Az első kínos meglepetésük az volt, hogy öfelsége nyomban kijelentette, hogy ő bizony az istennek nem alszik az emeleten, mert az leszakadhat alatta. Bármennyire bizonykodtak a német urak, hogy most már lehetetlen a sah lakosztályát a földszintre átköltöztetni, meg hogy Németországban a földszint igen közönséges épületrész — a sahhal nem lehetett beszélni s így végül is kénytelenek vol-

tak hálószoba-bútorait nagyhirtelen leszállítani. A drága kárpitozott szobákba viszont a sah kísérete telepedett be, akik valósággal vandál módon bántak el a holmival: a szőnyegeket sarkantyúikkal metélgették szét, a fali brokátokon pedig a kardjaik élességét próbálgatták ki.

A felséges köpet

Hát ez csak pénzkérdés lett volna. Nagyobb haj volt azonban a nagyúrnak hihetetlen pontatlansága. Így például valamelyik délelőtt féltízre nagy katonai parádé volt előírva. Szegény öreg Vilmos császár már kora reggel magára öltötte a nehéz sisakot s a vastag uniformist, lóhátra ült s így várta a felséges vendégét. Teltek-múltak az órák, amíg végül a sah csakugyan megjelent úgy egy óra tájt, amikor a császár már éppen hazá akart indulni. Estére persze nagy balettelőadás készült az udvari színházban. A sah egyideig elnézegette a színpadot, de aztán a rekkenő hőségben szörnyen megszomjazott s pohár vizet kért. Persze nyomban hoztak neki s ő szemmeláthatólag élvezettel ürfítette ki a poharat s aztán az üres poharat — jobb híján — a trónörökös nejének adta oda, hadd gondoskodják az a pohár további sorsáról.

Az igazi rémület azonban még csak eztán következett. A hideg víz úgylátszik öfelsége nyálkahártyáit irritálta, mert egyszerre csak elkezdett krákogni s végül is — nagyot köpött a páholy párkányán keresztül a földszintre, ahol gálába öltözött urak s kivágott mellű dámák ültek. Elképzelhető ezeknek a kínos meglepetése, amikor felülről egészen váratlanul és nem is egy ízben, jótékony harmat permetezett le rájuk az udvari páholyból! S amikor egyszer aztán nagyon megtetszett neki valamelyik baletthölgy a színpadon, egyszerűen megmarkolta a császárné mezítelen karját s úgy mutogatta neki, mi az, ami az ő legfelsőbb tetszését annyira megnyerte.

Hát erre aztán végkép összeröffen az udvari nép s félhangosan követelni kezdték:

— Mégis csak meg kéne ennek a parasztnak magyarázni, hogy a német császárné karja nem — kardtok!

Alapjában véve azonban rettenetesen únta magát a perzsák ura a német fővárosban. Délelőttöként azzal telt az ideje, hogy titkárának tollba mondta egész útja folyamán az előző napi tapasztalatait s útja után két évvel könyvformában ki is adta ezt az útinaplóját: ebben aztán alaposan odamondogatott a berlini udvarnak!

Ferenc József tanult a német császár kárától s a sahot nem engedte be a Burgba, hanem az amúgy is kissé elhanyagolt állapotban lévő laxenburgi kastélyban szállásolta el, gondolván, hogy azon már úgysem sokat pusztíthat a siserahad.

Pesten aztán, ahová hajón futott be a nagyúr, már szó sem esett a királyi várról: egyenesen az Angol királynő-szállóba telepítették be, amikor 1889 augusztus 26-án megérkezett. Viszont a miniszterelnök arra sem tartotta érdemesnek, hogy vakációját félbeszakítsa a magas látogatás miatt: egyszerűen az amúgy is erélyes egyéniségéről ismert Baross Gáborra bízták, helyettesítse az egész kormányt a fogadtatásnál. Erről a fogadtatásról különben nyomban szójátékot faragott a pesti *argot*. A pesti állomásfőnököt *Lachnit*-nak hívták, a bécsi perzsa követet pedig *Nerimán* khánnak. S a szójáték természetesen rögtön készen volt vele: szegény sah már azt se tudja mit csináljon — Bécsben azzal fogadják, hogy *ne ríjj mán*, Pesten pedig azzal, hogy *lach nit!*

Magyar rokonság

Másnap a régi jó program értelmében az Akadémiát kellett a sahnak meglátogatnia. Itt az a meglepetés érte, hogy egész útján először és utoljára perzsa nyelven üdvözölte valaki. Meg is kérdezte mingyárt a mellette álló nagyvezérjétől: „Ki ez az ember?” Mire kiderült, hogy öfelségének illetet volna „ezt az embert” ismernie, mert az *Vámbéry Ármin* volt, aki löbb évvel ezelőtt Teheránban már bemutatkozott a sahnak s aki különben is meglehetősen fontos szerepet töltött be a perzsa birodalom életében, mert hiszen az angol-perzsa tárgyalások az ő tanácsai értelmében folytak már évek óta.

Most aztán már szívélyesebben folyt a beszélgetés s *Vámbéry Ármin* mingyárt bemutatta a nagyúrnak a fiát is, akit éppen a perzsa nemzeti hős tiszteletére *Rusztém*-nek nevezett el. Bemutatta továbbá az Akadémia tatár származású egyik szolgáját, *Izsák Mollah*-t, akivel szintén perzsául tudott öfelsége kegyesen szót váltani. Elmondta aztán *Vámbéry* a sahnak, hogy a honfoglaló magyarság régiségei igen erős szaszanida-perzsa befolyás alatt állanak. Mire a sah megkérdezte, hogy vajjon hát ilyenformán nem rokonok-e a magyarok a perzsákkal? *Vámbéry* aztán megmagyarázta öfelségének, hogy a perzsák ugyan nem azok, viszont speciel öfelsége csakugyan rokonunk, lévén, hogy ő nem perzsa, hanem török származású, mégpedig a „Kadzsar“-dinasztiából való. Ez aztán nagyon tetszett a sahnak, nyomban tudományos szójátékot faragott

belőle: „kadzsar-madzsar“, nagyon jó, akkor csakugyan rokonok vagyunk!

Pesti tartózkodása alatt egyébként két dolog tetszett a sahnak legjobban. Az egyik a városligeti cirkuszi bohócok játéka, a másik pedig a — görögdinnye. Ebből elutazásakor mingyárt egy halomra valót berakatott a szalónkocsijába. A vonatnak esti nyolckor kellett volna indulnia. Negyedtízre csakugyan be is futott végre a sáh s a vonatja másfél órás késéssel indulhatott el. Ezzel a jellemző akkorddal búcsúzott el Naszr-

Eddin Európa földjétől, amely oly kevés tud egy igazi keleti kényúr életszokásaihoz hasonlítani. Bezzeg otthon, a pátriájában egyszerűen lenyakaztatná azt a beamtert, aki csak merészkednék is valamelyes időpontot öfelsége számára előírni!

Annyit azonban elértünk — hála Vámbéry Árminnak —, hogy útinaplójában igen melegen, nagy rokonszenyvel írt a magyarokról s azok fővárosáról, — annak ellenére, hogy itt sem császár, sem vakparádé nem fogadta!